

A MEZŐGAZDASÁG TERÜLETI STATISZTIKÁJÁNAK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

I.

„Számvitel és ellenőrzés — ez a legfontosabb, ami a kommunista társadalom első szakaszának elindításához, helyes működéséhez szükséges“. Lenin elvtárs 1917-ben mondotta ezeket a szavakat, az új szocialista társadalom, az új gazdasági rend alapjainak lerakása idején. Ez a tanítás érvényes a szocializmus építésének minden idejére, de különös erejű figyelmeztetés éppen azon területek felé, ahol a szocializmus építése kezdeti szakaszában van.

A mi hazánkban a fordulat évével általában kezdetét vette a szocializmus építése, de csak jóval később, öt éves tervünk tűzte ki célul, hogy lerakjuk a szocializmus alapjait nemcsak a városban, hanem a falun is. Ilyen körülmények között a számvitel és ellenőrzés, a statisztika kiépítése, fokozottan időszerű kérdés a mezőgazdaság területén, ugyanakkor egészen sajátos feladatot is jelent.

A statisztika csak akkor tölti be szerepét, csak akkor lehet a szocializmus építésének nélkülözhetetlen eszköze, az osztályharc éles fegyvere, ha magas követelményeknek képes megfelelni: a gazdasági és társadalmi jelenségeket összefüggésükben, fejlődésükben kell ábrázolnia, és pontos és megbízható adatokat gyorsan kell rendelkezésre bocsátania.

A mezőgazdaság területén ezeknek a követelményeknek a teljesítése több okból is komoly nehézségekbe ütközik. A statisztika megszerzése a mezőgazdaságban még a szocialista üzemekben is lényegesen nehezebb, mint a népgazdaság bármely más területén. Ezek az üzemek — a gépállomások, az újonnan alakult állami gazdaságok és állami vállalatok, első sorban pedig a termelőszövetkezetek — semmiféle nyilvántartási tradícióval nem rendelkeznek és ha ma már van is nyilvántartásuk, ez sokkal kezdetlegesebb, számviteli fegyelmük gyengébb, mint akár az ipari, akár más üzemeké. Különös nehézségek jelentkeznek azonban a mezőgazdaság magánszektorában. Mind a dolgozó paraszti, mind a kulákgazdaságokban szinte semmiféle nyilvántartás nincs, így a pontosság és megbízhatóság előfeltételét képező bizonylati alátámasztás lehetősége nagyon korlátozott. Fokozza a nehézségeket, hogy ugyanakkor ezek számára az adatszolgáltatás, mely a nagyüzemi termelés természetes velejárója, jelenleg még értelmetlen, terhes nyűg csupán. A megbízható adatszolgáltatás objektivitási akadályainál azonban jóval nagyobb súllyal esik latba az adatok meghamisítására irányuló tudatos törekvés.

A kulákság osztályérdeke szöges ellentétben áll a demokrácia érdekeivel. Demokrácia elleni harcuk egyik formája, hogy igyekeznek magukat

a valóságosnál gyöngébbnek feltüntetni, igyekeznek kártevésüket, szabotázsukat leplezni. Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy csak az osztályellenség magatartása ez. A kulákság, hogy a dolgozó parasztokat is cinkosává tegye, hogy magát leplezze, hogy sokkal szélesebb körben árthasson a demokráciának, minden erővel igyekszik elsősorban a hozzá közelebbálló középparasztságot is valótlán adatok bevallására bírni. Ezen a téren sok esetben nincs is nehéz dolga. Parasztságunk évszázados tapasztalatán keresztül azt tanulta, hogy az államnak hazudni, az államot becsapni: jogos önvédelem.

Ahogy a munkásosztály a multban a tőkés kizsákmányolással szemben lógással, bércsalással igyekezett védekezni, úgy a parasztság az állammal szemben úgy védekezett, hogy igyekezett minél szegényebbnek, minél tehetetlenebbnek látszani. De ahogy a munkásosztály magát és osztályát, az egész dolgozó népet károsítja meg, ha nem is a „rab ember szemével“ tekint a munkára, ugyanúgy: magát, osztályát és az egész dolgozó népet károsítja meg az a dolgozó paraszt, aki ugyanazt a magatartást tanusítja a ma államával, mint valaha a mult népelnymó államával szemben. Még a magasabb politikai öntudattal rendelkező munkásosztálynak sem minden tagja értette meg és főleg ültette át a gyakorlatba a megváltozott viszonyoknak megfelelő megváltozott magatartást. Fokozottan áll ez a parasztságra, amelynek politikai fejlődése az elaprózott kisüzemi keretek között a munkásosztályénál lassúbb ütemű, és amelynek soraiban mételyező gócként ott él a kulákság, amely tudatosan a mult csökevényeire épít.

Ugyanakkor, amikor a nagyüzemi termelőmódban gyökeredző szocialista statisztikát a magángazdaságok kisüzemi keretei közt kell megvalósítani, ami ez alapvető ellentmondások következtében nehezebb feladat mint bármilyen más népgazdasági ágban, éppen a mezőgazdaságban fokozott jelentősége van a szocialista statisztika követelményeinek megfelelő adatszolgáltatásnak.

A statisztikai adatok fényoszlopjával itt olyan területet kell megvilágítani, amely döntő jelentőségű népgazdaságunk fejlődésének egésze szempontjából. A mezőgazdasági termelés emelése, terméshozamaink fokozása, állatállományunk fejlődése szerves részét képezi egész népgazdasági terünknek. A lemaradás ezen a területen kiesést jelenthet dolgozó népünk ellátásában, exportkötelezettségeink teljesítésében s így közvetve iparunk fejlődésében is. Pártunk II. Kongresszusa éppen ezeknek az összefüggéseknek világos feltárásával állította eléink megoldandó feladatként mezőgazdaságunk átszervezésének kérdését.

Mezőgazdaságunk a szocialista átalakulás idejét éli. Az átmenet az osztályharc élesedése közepette megy végbe, s a terület fontossága mellett ez a második körülmény, amely különösen fontossá teszi a mezőgazdasági statisztikát. A küzdelemben óriási erők feszülnek: a haladás napról-napra erősödő táborával szemben az osztályellenség egyre elkeseredettebb ellenállást fejt ki. A fejlődés nyomonkísérése, a helyes kezdeményezések felismerése és általánossá tétele, valamint az ellenséges kísérletek már csirában leendő elfojtása mindmegannyi felelősségteljes feladat a mezőgazdasági statisztika számára.

Mindezek az adottságok meghatározzák, hogy a mezőgazdaság magán-szektorának területén a sajátos körülményeknek megfelelően sajátos mód-

szerekekkel kell dolgozni. A szocialista statisztika lényeges eredményeit biztosítanunk kell, azonban a belső ellentmondások számításba vételével nem minden követelménynek lehet egyenlő mértékig megfelelni. Miután a bizonylati alátámasztásnak, a teljes pontosságának, a nagyon gyors adatszolgáltatásnak nincs objektív adottsága, meg kell elégedni optimális megbízhatósággal, optimális gyorsasággal. Ezen belül annak a határát, hogy a követelményekből mennyit lehet engedni, az szabja meg, hogy

az adatszolgáltatásnak olyan gyorsnak kell lennie, hogy operatív intézkedések céljaira még alapul szolgálhasson,

az adatoknak nagyságrendileg helyesnek kell lenniök és a fejlődés tendenciáját hűen kell tükrözniök,

az adatok megbízhatóságának, pontosságának és gyorsaságának állandóan javulni kell.

Ezek a körülmények szabják meg, hogy a mezőgazdaság magánszektorában a jó statisztikai eredmény elérésében sokkal nagyobb jelentősége van a jó szervezésnek, a politikai felvilágosító munkával egybekötött, széles alapokon nyugvó ellenőrzésnek, mint a népgazdaság bármely más területén.

II.

Milyen körülmények között kellett hozzákezdeni ehhez az igen fontos és ugyanakkor igen nehéz feladathoz? Milyen örökséggel indult meg a szocialista statisztika kiépítése a mezőgazdaságban?

A mezőgazdasági termelés alapját képező földterületre vonatkozólag nem álltak megbízható adatok rendelkezésre. A kataszteri birtokívek — amelyek az ország egészét felölelik — azt ugyan teljes pontossággal megmondják, hogy mekkora hazánk özssterülete, de már azt, hogy abból mennyi a szántó, rét, legelő, szőlő vagy erdő már sokkal kevésbé megbízhatóan mutatják ki. Egyrészt maguk a fennálló rendelkezések is csak bizonyos idő elteltével teszik lehetővé a művelési ágak változásának keresztülvezetését a kataszteri nyilvántartásokon, de a változások keresztülvezetésében az elmaradás a törvényesnél lényegesen nagyobb. Jórészt azért is, mert a gazdálkodók egyszerűen nem is jelentenek minden művelési ág változást.

Az elmaradt nyilvántartás szerinti adatokat ugyanakkor nehéz alapul elfogadni, mert a birtokviszonyokban a felszabadulás következtében bekövetkezett forradalmi változással együtt a földterületek hasznosításában is nagy változás állt be. Az újonnan alakult kisgazdaságok keretében a volt latifundiumok sok rétvét, legelőjét feltörték, ugyanakkor a milliányi mesyék, a többszáz ezer házhely, az ipartelepek, vasutak, úthálózat fejlődése kétségtelenül csökkentette a szántó területét.

A legfontosabbról, a szántóterületről tehát nem volt biztos alap. A statisztika a községi jegyzők adatszolgáltatására támaszkodott. Ez az adatszolgáltatás azonban kétes értékű volt, mert jóllehet gazdálkodónként kellett a beszámolójelentést adni, a jegyzők nem rendelkeztek gazdálkodónkénti adatszolgáltatással. Ehelyett a mezőörök „helyi ismereteire” kellett építeniök. Ez a statisztika közel negyedmillió holddal kevesebb szántóterületről számolt be, mint amennyit a kataszter a felszabadulás előtti időről kimutatott. Növelte a bizonytalanságot, hogy emellett a leg-

különbözőbb adatok voltak forgalomban. Más szántóterületre esküdött a földadó kivetése kapcsán a Pénzügyminisztérium, másra a termelési feladatok kapcsán a Földművelésügyi Minisztérium, megint másra a begyűjtés akkori gazdája a Belkereskedelmi Minisztérium, és végül másra a Tervhivatal, amelynek minden szempontból át kellett tekintenie a teret.

Még nagyobb volt a zűrzavar a szántóterület hasznosítását illetően. A jegyzőknek nemcsak arról kellett minden alap nélkül beszámolni, hogy a gazdaságok szántó-, rét-, stb. területe hogy alakul, hanem arról is, hogy az egyes gazdálkodók szántóterületükön összesen 96-féle növényből egyenként mennyit termelnek. A mezőőrök természetesen még a legkisebb községben sem tudhatták megmondani, még kevésbé a nagykiterjedésű alföldi városokban, mint Kecskeméten, Orosházán, Hódmezővásárhelyen, hogy többszáz, vagy több tízezer gazdálkodó őszi búzától nyúlzapukáig, kukorica, burgonya, cukorrépától szarvaskerep, csibehúr, borsosmenta és csicsókáig miből hány hold és hány négyszöglet vetett.

A jegyzők tervgazdaságunk első szakaszán az egyes növények vetésterületeként lényegében a községekre kirótt tervfeladatokat „jelentették”, amelynek gazdálkodónkénti részletezése látszat volt csupán, hiszen adat híján el sem volt készíthető. A jegyzők többsége fordított sorrendben dolgozott: először leírta a végeredményt, amelyet ki akart mutatni, és utána — mit is tehetett egyebet — gyártott hozzá gazdálkodónkénti „részletezést”.

Ez az állapot tervgazdálkodásunk fejlődésével, amikor a mezőgazdaságnak szervesen be kellett illeszkednie az ország általános tervgazdálkodásának keretébe, egyre tarthatatlanabbá vált. Egyes kísérletek a helyzet megjavítására már korábban is történtek, de döntő változás ezen a téren tulajdonképpen csak egy évvel ezelőtt következett be. A Népgazdasági Tanács, hogy az addigi bizonytalanságnak véget vessen, kötelezte a Központi Statisztikai Hivatalt, hogy foglalja egységes rendszerbe a mezőgazdaság adatszolgáltatását, melynek legfőbb feladata, hogy a mezőgazdasági termelést folyamatában, összefüggésében és a tényleges társadalmi viszonyoknak megfelelő csoportosításban ábrázolja, ugyanakkor a lehetőséghez képest tehermentesítse a rendkívül túlterhelt községi apparátust. Egységes rendszer hiányában ugyanis a községeknek majdnem ugyanazt, csak kicsit másképp, kicsit más időben többfelé kellett jelenteni. Ha a szántóterületről ötféle adat volt forgalomban, csak természetes, hogy ötféle formában gyűjtötték hozzá az adatokat, amelyek mindegyike egy helyen, a községeknél csattant.

A Központi Statisztikai Hivatal az 1950—51. gazdasági év kezdetére e követelmények jegyében

a) olyan egységes rendszerbe foglalta az adatszolgáltatást, hogy az a különböző főhatóságok igényeit kielégítse, — ezzel kihúzta az alapot a párhuzamos adatgyűjtések alól,

b) a mezőgazdasági termelést (vetés, cséplés, betakarítás) folyamatában és összefüggésében ábrázolja,

c) lehetőleg a tulajdonképpeni termelőegységekig, az egyes gazdaságokig,

d) a lehetőséghez képes bizonylati alátámasztása van, (birtokívek egyéni bevallás),

e) biztosítja a hamis bevallás megtorlását, (az egyéni bevallást büntetőjogi felelősség terhe mellett alá kell írni).

Egy esztendő telt el a mezőgazdaság egységes nyilvántartási rendszerének bevezetése óta, amelyet a mezőgazdasági termelés folyamatának megfelelően lépésről-lépésre hajtottunk végre. Minden egyes szakasz új és új tapasztalatokat hozott. Egy év lezárulása után időszerű, hogy a főbb szakaszokat egyenként kiértékelve összegezzük az első év tapasztalatait, és munkánk megjavításához a szükséges tanulságokat levonjuk.

III.

Az új rendszer a gazdasági év kezdetével az 1950. évi őszi vetések számbavételével indult. Ebben az első lépésben rendkívüli nehézségekkel kellett megküzdeni. A tanácsok, amelyekre a nagy szervezési feladatot jelentő új munka hárult, mondhatni aznap születtek. Nem ismerték a statisztika jelentőségét, általában kellemetlen, fölösleges nyűgnek érezték. Ilyen körülmények között nem csodálható, hogy az összeírásból jelentős számú gazdálkodó kimaradt, anélkül, hogy a hiány mértékét közelebbről meg lehetett volna állapítani. De ha maga az összeírás az őszi vetések valóságos mérvét nem is mutatta, az egyes növények különböző tervteljesítéseknek egymáshoz való arányából, és a hiányzó gazdaságok mérvére vonatkozó utólagos ellenőrzésekből legalább nagyságrendileg helyesen meg lehetett állapítani a tényleges vetésterületeket. Ennek alapján egy dolog teljes bizonyossággal kiderült:

a községek korábbi úgynevezett operatív jelentései nem feleltek meg a valóságnak.

A felszabadulás után rendszeresített folyamatos operatív jelentésekben a tanácsok nemkevés helyen átvették a jegyzők sokéves gyakorlatát és hol határidő előtt, hol szerényebben csak határidőre jelentették a községi vetésterv teljesítését. A tanácsok operatív jelentései, melyeknek hétről-hétre másfélmilliónyi kis magángazdaság termelési tevékenységét kellene nyomonkövetni, természetesen nem lehetnek pontosak. De pontatlanságuk csak részben származik az adottságokból. A tanácsok, melyek ezekben a jelentésekben tulajdonképpen saját munkájukról állítanak ki bizonyítványt, nem mentesek a szépítési törekvésektől. Annál kevésbé voltak azok, mert addigi tapasztalatukból úgy tudták: bátran jelenthetnek bármit, nincs megbízható adatszolgáltatás, melynek fényénél utólag kiderülnek esetleges valótlan adataik.

Ez a szépítési törekvés természetesen nem áll meg a községi tanácsok határainál. A kapuvári járás elnöknője pl. elmondotta, hogy maga csodálkozott legjobban, amikor a Szabad Népből azt olvasta, hogy Győr—Sopron megye a vetési tervet teljesítette, mert járása a tervet nem is teljesítette, mivel szántója jórészt víz alatt állt. Somogy megyében ahelyett, hogy a vetések tényleges helyzetét tudakolták volna, tervteljesítési bizonyítványokat szedtek be a községektől: minden községi tanács elnöknek sokszorosított nyomtatványon büntetőjogi felelőssége tudatában alá kellett írni, hogy „elismeri, hogy a vetési tervet teljesítette“.

A megyék és községek — mikor az országos eltérés nyilvánvalóvá vált — vállvetve hirdették a statisztikai összeírás hiányosságait, amelyek tényleg nagymértékben fennállottak, és sajtó operatív jelentéseik helyességét, ami már kevésbé felelt meg a valóságnak. A statisztikai összeírás azonban egyedül azáltal, hogy az eredményben érdektelen szerv végezte, hogy egységes rendszerben készült, és hogy összefüggéseiben következtetések levonására alkalmas volt, minden hiányossága mellett végső soron elfogadásra talált, aminek eredményeképpen a tervhez képest még hiányzó területeken a Földművelésügyi Minisztérium pótvétést rendelt el. Hála a múlt évi különösen enyhe télnek, még a nagyon is kései statisztikai adatok is fontos operatív intézkedések alapjául szolgálhattak.

A kétségtelen eredmények mellett komoly hiányosság volt, hogy csak országos adatok álltak rendelkezésre, ami

a) nem adott lehetőséget arra, hogy a központi intézkedéseket helyileg is megfelelően lehessen irányítani,

b) megbízható helyi statisztikai adatok híján a hamis adatok bevallói ellen nem lehetett kellőképpen eljárni.

Az 1951 tavaszi vetésterületi összeírás lényeges haladást jelentett az őszi vetések számbavételéhez képest. Ugyanúgy mint az őszi, megmutatta az operatív jelentésekkel szemben egyes, a tervteljesítés szempontjából kényesebb terményre vonatkozólag a valóságos helyzetet. Itt már nem volt meg a lehetőség az érdekeltek részéről sem az operatív jelentések adatainak megbízhatósága mellett kitartani, mert a statisztikai összeírás már nem becslésszerű számításokkal, hanem több mint 20.000 részben az Élelmezési Minisztérium, részben a Földművelésügyi Minisztérium helyi szerveivel karöltve végrehajtott helyszíni ellenőrző mérésrel volt alátámasztva. Ez az összeírás a feltárt hiányosságokat már nemcsak országosan, hanem megyénként is meg tudta mutatni, de még mindig komoly hiányosság volt, hogy ennél kisebb egységek — járáások és községek — viszonylatában nem adott módot a vetésterv ellenőrzésére. A vetéstervek ugyanis az egyes községek területére szólnak, a vetési összeírások pedig nem a község területe, hanem a községben lakók gazdaságterülete alapján kerültek összesítésre, ez a két fajta terület pedig gyakorlatilag sohasem egyezik egymással. Bár ezt a változatot kellett elsődlegesen elkészíteni, miután a beadás szempontjából erre volt szükség, (a gazdaságok csak így jelentkeznek egyhelyütt egészükben és így tükrözik a tényleges társadalmi viszonyokat,) a Központi Statisztikai Hivatalnak a tavaszi vetésekről a községhatáros területnek megfelelően is számot kellett volna adnia. Erre azonban ebben az évben nem került sor, mert az adott időben a községekben olyan sok volt a munka, hogy a második változat veszélyeztetette volna nemcsak az első változat sikerét, hanem az azzal egy időben végrehajtandó begyűjtési nyilvántartási munkák kellő lebonyolítását is.

E hiányosságtól eltekintve a tavaszi vetések számbavétele azért érhetett el az előző őszi összeírásnál lényegesen jobb eredményt, mert időközben megtörtént a gazdaságok össz- és szántóterületének és egyéb művelési ágainak számbavétele. Ez, összehasonlítva a felszabadulás előtti időkből ismeretes összes szántóterülettel, legalább közelítő számítások útján

lehetővé tette az összeírás mérvének megállapítását, ezen belül a teljesség ellenőrzését és elég nagy biztonsággal a feltehetően ma is meglévő összes szántóterületet.

A gazdaságok számbavétele, az egész új rendszer legnehezebben végrehajtható része, a felszabadulás óta elsőízben végrehajtott ilyenfajta összeírás.

A beadás alapjául szolgáló ezen adatgyűjtés több százezer holddal többet ölelt fel, mint a megelőző év ugyanerre a célra készült úgynevezett gazdajelzői, azonban így is közel félmillió holddal kevesebb szántóterületről tudott csak elszámolni, mint amennyi számítás szerint az adott időben Magyarországon volt.

Jóllehet a hiány az össz-szántóterülethez képest mindössze kb. 5%-ot tesz ki, mégis olyan hatalmas terület ez, amelynek számbavételi kiesésébe semmiképp sem nyugodhatunk bele. E nagy hiányosságtól tekintve az összeírás helyesen mutatta meg az egyes gazdaság-nagycsoportok valóságos súlyát, ezeknek részesedését a különböző művelési ágakban, részesedését az egyes növények vetésterületében, ami mind igen értékes adalékot szolgáltatott a különböző kategóriák gazdasági ereje, termelómódja és jövedelme tekintetében. Végül az adatoknak a népszámlálás adataival való, ha nem is pontos, de értelemszerűen végrehajtható összevetése alapján megmutatkoztak a gazdaságcsoportok közt az utóbbi két év folyamán végbement eltulódások, ami ugyancsak érdeklődésre tarthat számot.

A gazdaságok számbavétele már nemcsak a községben lakók gazdaságterületének megoldásával készült el, hanem az összeírás megtörtént községhatáros változatban is. A tanácsoknak ugyanis a községben lakók összes gazdaságterületéből kiindulva, a más községből, illetve más községbe átjelentett területek tekintetbe vételével el kellett számolniuk községük összterületéről. Ennek megfelelően azokban az esetekben, ahol az összeírás nem ölelte fel a község egész területét, a hiánynak a község kataszter szerinti területével való összehasonlítás alapján ki kellett volna ugornia. Jóllehet közel félmillió hold volt a területi hiány, legnagyobb meglepetésre szinte egyetlen községnél sem jelentkezett hiány. Ez azonban egyáltalán nem csoda, hanem egyszerű ámitás volt csupán. A tanácsokban látszólag még élénken élt a jegyzők módszere. A dolgot itt is a végén kezdték el. Összesítésükben a község kataszter szerinti összterületéből indultak ki és azt a területet, amelyről nem tudtak elszámolni valamilyen erre alkalmas cím alatt (leggyakrabban az állami tartálékterületek, a földadó alá nem eső területek, vagy az állami gazdaságok, erdőgazdaságok rovatában) elrejtették. Ez az eljárás nem kielégítő munkaerkölcsről, a hibák kendőzéséről tett tanubizonyosságot, és igen komoly kárt okozott. A hiányosságok leplezése ugyanis kizárta a hibák lokalizálását és ezzel a felderítés lehetőségét.

IV.

A múlt év tapasztalatai alapján a mezőgazdasági statisztikát főleg két irányban kell javítanunk:

1. biztosítani kell, hogy a gazdaságok számbavétele során felölelt szántóterület a jelenleginél jobban megközelítse az összes szántóterületet;

2. biztosítani kell, hogy a vetéstervek nemcsak megyei, hanem járási és községi viszonylatban is mérhetőek legyenek. Ezenkívül irányt kell venni arra is, hogy a ma még csak a legfontosabb kérdéseket felölelő rendszert a mezőgazdaság egészének átfogó nyilvántartási rendszerévé építsük ki, távolabbi perspektívában pedig, a szovjet tapasztalatok felhasználásával, alapjaira felépítsük a tanácsok működésének egészét felölelő általános falusi nyilvántartási rendszert.

Az ezévi őszi vetésterületi összeírások során a községi beszámolókat már a terv mérésére alkalmas változatban is el kellett készíteni. Ez első ízben adott alkalmat arra, hogy a községek eddig soha nem ellenőrzött operatív jelentéseinek helytelen, sokszor tendenciózus voltát maguknak a községeknek a statisztikai jelentései alapján bebizonyítsuk. Hogy a községek milyen előszeretettel fogták meg a dolog könnyebbik végét, arra elég néhány példa: Berzek község, mely operatív jelentései során a búza, rozs és árpa vetéstervének 100%-os teljesítését jelentette, a statisztikai összeírás szerint a búzánál 92%, a rozsnál 50% és az árpánál 0%-ban teljesítette a tervet. Felsőzsolca és Sajókeresztur, melyek ugyancsak mindhárom növénynél előzetesen 100%-ot jelentettek, tervüket az összeírás szerint csak 66, 74, és 0%-ra, illetve 87, 80, és 0%-ra teljesítették. Ilyen község igen sok van. Kirívó közülük is Böcs község példája, ahol az összeírás szerint búzánál 90, rozsnál 86, és árpánál 270%-ra teljesítették a vetéstervet, a község azonban mindezzel keveset törődve, itt is egyszerűen mindhárom növénynél 100%-ot jelentett.

A tanácsok persze nem bízták a véletlenre a dolgot, hogy a folyamatos operatív jelentések során milyen eredményt mutassanak ki. A Héves megyei Istenmezeje község V. B. titkára elmondotta módszerét, amellyel operatív jelentéseit készíti. A vetéstervet növényfélésegenként annyi részre parcellázta, ahány öt nap a határidő végéig hátra volt és ötnaponként egy-egy hányaddal nagyobbított terület alapján számította ki a mindenkori tervteljesítést. Nem kételkedhetünk abban, hogy ugyanezt az igen egyszerű módszert a hasonló eredményt kimutató tanácsok túlnyomó többsége maga is kitalálta.

A községi jelentések feldolgozásának befejeztével a legkirívóbb esetekben, a megyei, illetve járási tanácsok mezőgazdasági és statisztikai csoportjának együttes vizsgálata alapján a tudatosan hamis adatokat jelentő községi tanácsok ellen a megfelelő lépések meg fognak történni, ami remélhetőleg nagy lépéssel előbbre viszi az olyannyira fontos és ma még elég gyenge lábon álló statisztikai fegyelem ügyét.

A vetések számbavételénél lényegesen szélesebbkörű és főleg nehezebben megoldható feladat a gazdaságok számbavételének megjavítása.

Ez a feladat — Gerő elvtársnak a Népgazdasági Tanács ülésén elhangzott szavai szerint — távolról sem egyszerűen egyike a Statisztikai Hivatal sok feladatainak, hanem egyik központi feladata. A gazdaságok számbavétele, amellet, hogy az egy évvel ezelőtti adatokkal összehasonlítva fejlődésében mutatja be a mezőgazdaságot, egyben alapját képezi a következő év begyűjtésének. A beadási nyilvántartás teljessége, helyes volta pedig távolról sem csak adminisztratív előfeltétele a begyűjtés sikerének. A kötelezettségek helyes és igazságos elosztása, a kötelezettség alól való kibújás

lehetőségének megszüntetése fontos politikai részét képezi a kötelezettség érvényesítésének. A beadás sikeres végrehajtásának jelentőségét szinte szükségtelen alátámasztani. Ettől függ megfelelő állami készletek biztosítása és ezzel mindenféle spekulációs kísérlet megghiúsítása, a városi dolgozó népesség ellátása, így közvetve befolyással van az ipar fejlesztésére, a mezőgazdaság szocialista átalakulásának elősegítésére, a munkás-paraszt szövetség megerősítésére — egyszóval mindarra, amit Pártunk dolgozó népünk elé központi feladatként tűz.

A gazdaságok számbavétele, melynek ilyen körülmények között nem kis jelentősége van, elsősorban tartozik a mezőgazdasági statisztika azon feladatai közé, amelyeknél a siker döntő mértékben a felvétel jó megszervezésén és a tanácsok által bevont széles népi rétegek ellenőrzésén múlik. Ennél a felvételnél ugyanis, mely közvetlenül összefügg bizonyos kötelezettségekkel, természetesen legerősebb a nem elég öntudatos rétegek hamisítási, letagadási törekvése. Csak közelítő képet ad a feladat nehézségeiről az, hogy a számbavétel során közel tizenöt millió birtokparcellát kerekken másfélmillió gazdaságra kell rögzíteni, hogy az így kimutatott tulajdonviszonyok mellett tekintetbe kell venni a bérbeadás és bérbevétel által érintett személyeket és területeket is és hogy mindez a birtokviszonyok állandó változása, az állami szektor fejlődése, a termelőszövetkezeti mozgalom nagyarányú kiterjedése, az iparban és bányában dolgozók, és más rétegek földfelajánlása, általános és részleges tagosítás között kell végrehajtani.

Ha még tekintetbe vesszük, hogy gazdálkodóként minden letagadott száz négyszögöl már kerek százezer hold kiesést jelent, akkor felmérhető, milyen jelentősége van a számbavétel és ellenőrzés helyes megszervezésének. A számbavétel módszere ugyanis megadja az összeírás pontosságának lehetőségét, de minden módszer köztudomásúlag csak annyit ér, amennyit megvalósítanak belőle. Az elmúlt évi összeírásnál a jelentős terület kimaradás lényegében abból fakad, hogy a községek, nem ismerve fel az összeírás igazi jelentőségét, ezt a munkát közvetlen begyűjtési munkájuk mögé helyezték, a munkához csak hosszú késéssel kezdtek hozzá, és azt még a rendkívül elhúzódott határidő végén is rohammunkában hajtották végre.

Ennek volt következménye, hogy a községekben nem következetesen hajtották végre az összeírás egyik legfontosabb előírását: azt, hogy ha az összeírásnál bármilyen tekintetben kétség vagy bizonytalanság áll fenn, akkor a kérdést egyrészt az érdekelt gazdálkodók, másrészt a helyi viszonyokkal ismerős tanácsstagok, állandó bizottsági tagok meghallgatásával kell tisztázni. A rengeteg változás következményeképp a valóságtól elmaradt okmányokból dolgozva, a kérdést pusztá adminisztratív feladatnak tekintve, a valóságos helyzetet nem ellenőrizve, és nem élve azokkal az eszközzel, amit a gazdálkodók aláírása jelent, természetesen nem lehetett százszázalékos eredményt elérni.

Miután a múltévi hiányosság forrásai sokkal kevésbé az alkalmazott módszerben, mint inkább a lebonyolítás módjában, a Statisztikai Hivatal részéről pedig az elégtelen ellenőrzésben gyökereztek, az ezévi jobb eredményt elsősorban a munkaszervezés és ellenőrzés megjavításával és a munkában résztvevők előzetes oktatásának szélesebb alapokra helyezésével kell biztosítani.

Kormányzatunk a múltévhez képest széles körben biztosította a munka jobb lebonyolításának feltételeit. A községi tanácsok apparátusát a munka tartamára közel ezer fővel megerősíthettük és az ellenőr.-és kiszélesítésére a járási tanácsok statisztikai reszlegeit, amelyekre a községek segítségének és ellenőrzésének oroszlánrésze hárul — több mint 400 fővel négy hét tartamára kiegészíthettük. Nagyobb segítség ez, mint egyszerű munkaerő-többlet. Tanácsaink ezekben az intézkedésekben kézzelfogható bizonyítékát látják annak, hogy kormányzatunk a statisztikának — melyet a tanácsok szinte kivétel nélkül másodrendű feladatként kezelnek — milyen jelentőséget tulajdonít és mindennél jobban megértik belőle, hogy ha a munka elvégzéséhez ilyen segítséget kapnak, akkor ezért cserébe természetesen jó munkát követelnek tőlük és a múltévben tapasztalt lazaságok, a rohammunka-stílus nem fog elnézésre találni.

Az eddigi hibákból okulva, a tanácsok egyik legfontosabb feladata, hogy támaszkodva a falusi párt- és tömegszervezetek felvilágosító munkájára, kellő időre helyesen megszervezzék a gazdálkodók behívását és tudatosítsák a helyes adatok bevallásának és a gazdálkodók aláírásának jelentőségét. Tudatosítani kell, hogy akár a bejelentés időpontjának, akár tartalmának lazasága az állami fegyelem megsértését jelenti, amivel szemben kirívó esetek megtorlásáról menetközben kell gondoskodni.

Ahhoz, hogy az összeírás közvetlen céljának megfelelően, azaz a beadás számára megfelelő alapot biztosítson, az egész munkát összesen hat hét alatt kell lebonyolítani. Ilyen körülmények közt a ha'aridő egyik központi harci kérdése az egész összeírásnak. A feladat e lényegesen rövidebb idő alatt kétségtelenül megoldható, de csak úgy, ha magasfokú szervezettiséget, a rendelkezésre álló idő teljes kihasználását biztosítjuk.

A tanácsoknak világosan látniuk kell, hogy ez alkalommal a kitűzött határidőt egyetlen nappal sem léphetik túl, mert ha azt akarjuk, hogy dolgozó parasztágunk ezévi beadási kötelezettségével még tavaszi velésének ideje előtt tisztában legyen, akkor a gazdálajstrom még a kitűzött határidőre is szinte csak a tizenkettedik órában készül el. Nem elég tehát ebben az évben a munkát lényegesen jobban elvégezni, lényegesen gyorsabban is kell azt lebonyolítani.

Ha a főhangsúly a kérdés politikai jelentőségének megvilágításán, a jobb munkaszervezésen, a szükséges munkaerő biztosításán, és az ellenőrzés módszeresebbé tételén van is, természetesen gondosan mérlegelni kellett azokat a lehetőségeket is, amelyek magának a módszernek a megjavításával érhetőek el.

A múltévi hiányosságok a módszert illetően lényegében három forrásra voltak visszavezethetők. Az egyik legnagyobb hiányosság abból fakadt, hogy a tényleges társadalmi viszonyok megállapítása céljából a gazdaságokat egészükben egyhelyűt kellett számbavenni, ugyanakkor minden, a földre vonatkozó nyilvántartás (kataszteri birtokívek, adófékönyvek stb.) a földterület fekvése szerinti községben van. Ahhoz, hogy ezek a gazdálkodó lakhelye szerinti községbe eljussanak, az adatok rendkívül széleskörű mozgatására, átjelentésére volt szükség. Az összeírás idején több-száz ezer adat keringett, volt úton az országban. A tanácsok, amelyek a saját községükben lakó gazdálkodók nyilvántartásával is el voltak maradva, nem nagyon törődtek az átjelentésekkel és az értesítést vagy egyáltalán nem, vagy csak olyan késve küldték el, hogy az gyakorlatilag már nem

került felhasználásra. Egy-egy gazdaságrészre vonatkozó adat — amelyet valahonnan útjára bocsátottak — a számtalan tulajdonváltás következtében nem ritkán nem találta meg a keresett gazdálkodót és a szóbanforgó terület sem az elküldő, sem a címzett községben nem került nyilván tartásbavételre. Miután szinte minden községet érintett az átjelentés, ennek a kérdésnek különösen laza kezelése visszahatott majd minden községre.

Ennek a hibának a kiküszöbölésére ezévben egyrészt a munka legelső szakaszában meghatározott határidőn belül kell az átjelentéseket ellenőrizhető rendszerben elküldeni, de emellett az ezévi rendszer lehetővé teszi azt is, hogy járásokként központilag ellenőrizzék, vajjon az egyhelyütt elküldött gazdaságrész-adatok valahol másutt megfelelően nyilvántartásba vétettek-e.

A másik nagy hiányosság lényegében hasonló módszerbeli lazaságból adódott: nem volt intézményesen biztosítva, hogy a bérbeadott területek, amelyek csökkentették a bérbeadó tulajdonos gazdaságterületét, a bérbevevőnél intézményesen nyilvántartásba legyenek véve. Az ezévi rendszer megadja ennek ellenőrzésére is a lehetőséget.

A harmadik nagy hiányosság abból adódott, hogy a tanácsoknak lehetőségük maradt az összeírásnál fel nem ölelt területek elleplezésére. Ebben az évben nagy súlyt helyeztünk arra, hogy a leplezésnek, magyarán mondva az állam becsapásának ezeket a lehetőségeit elzárjuk. A nagy rejtőhelyek, mint például az állami gazdaságok és erdőgazdaságok, tartalékterületek, földadó alá nem eső területek a tanácsokkal egyetértésben előre rögzítésre kerülnek. Természetesen ezt sem lehet csupán adminisztratív eszközökkel megoldani. Azok ellen, akik az esetleges hiányok leplezését bármilyen úton mégis megkísérelnék, nem egyszerűen mint rossz munkát végzőkkel, hanem mint az állami fegyelem megszegőivel fogunk eljárni.

*

Az előttünk álló feladat nem könnyű és nem kis jelentőségű. Lenin azt mondta: „Az állam, mely évszázadokon át a nép elnyomásának és kifosztásának volt a szerve, a tömegek legnagyobbfokú gyűlöletét és bizalmatlanságát hagyta ránk örökségül mindennel szemben, ami állami. Ennek leküzdése nagyon nehéz feladat s csak a szovjet hatalom képes rá, de attól is huzamos időt és rendkívüli áthatatosságot követel... Feltétlenül bizonyos időre van szükség, amíg a tömegek, melyek a földesurak és a burzsoázia megdöntése után először érzik magukat szabadoknak, megértik — nem könyvekből, hanem a saját tapasztalataik, *szovjet* tapasztalataik alapján — megértik és *megérik*, hogy a termékek termelésének és elosztásának mindenoldalú állami számvitele és ellenőrzése nélkül a dolgozók hatalma, a dolgozók szabadsága *nem* képes fennmaradni és *elkerülhetetlenül* a kapitalizmus járma alá kerül vissza... Az a harc, amely azért folvik, hogy beoltsuk a tömegekbe a *szovjet*, az állami ellenőrzés és számvitel eszméjét, hogy ezt az eszmét átvigyük az életbe... ez a harc hatalmas, világtörténelmi jelentőségű harc, a szocialista tudatosság harca a burzsoanarchista ösztönosság ellen.“¹

Lenin elvtárs szavai arra tanítanak, hogy eredményes munkát csak harc árán érhetünk el. Harcolni kell elsősorban az osztályellenség ellen, amelynek létkérdése, hogy keresztezze munkánkat. De harcolni kell azért

¹ Lenin: Válogatott művek, II. kötet, Szikra, Budapest, 1949; 374—375. old.

is, hogy a gazdálkodók megértsék: nem egyszerű bürokratikus aktusról, hanem az állammal szembeni kötelezettségük teljesítésének egyik formájáról van szó. Harcolni kell magukon a községi tanácsokon belül a munka folyamatos, rendszeres viteleinek megvalósításáért, a közöny, a nemtörődomség, a lazaság megnyilvánulása ellen, harcolni a száz formában felmerülhető helyi akadályok öntevékeny kiküszöböléséért. Ebben a harcban számolnunk kell azzal, hogy bár dolgozó parasztságunk szemlélete, magatartása a felszabadulás óta óriási fejlődésen ment keresztül, még túl közel van a kapitalista mult, semhogy a parasztság többmilliós tömegei egészükben és teljesen levetkőzték volna az átkos mult örökségét. Falusi tanács-tagjaink pedig, akiknek legközvetlenebbül kell harcolni a parasztság multból származó magatartása ellen, maguk is szinte ma léptek csak ki a parasztság soraiból, most kezdenek csak szemléletükben átalakulni, magukat az államhatalom képviselőinek érezni, és ezért túl könnyen „megértik“ a parasztság szemléletét és engednek annak.

A nehézségek láttán azonban nem torpanhatunk meg. Ellenkezőleg, erőt kell merítenünk abból a felismerésből, hogy ha saját területünkön a munka jobb megszervezéséért, minden lazaság kiküszöböléséért fokozzuk erőfeszítésünket, harcunk nemcsak a közvetlen célt szolgálja, hanem szerves és fontos része a szocialista tudatosság, a szocializmus megszilárdításáért folyó harcnak.

A

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLE

legújabb számának tartalmából:

Rákosi Mátyás: Népgazdaságunk időszerű kérdései

Vinter: A kommunizmus nagy építkezéseinek szerepe a Szovjetunió termelőerőinek fejlesztésében

Glezerman: Alap és felépítmény a szocialista társadalomban

Vitalis Sándor: Ásványkincseink felkutatásának népgazdasági jelentősége

Dobrov: A tőkés újratermelés ellentmondásának kiéleződése a kapitalizmus általános válságának korszaka an

Bettelheim: A Kelet és Nyugat közti kereskedelem perspektíváiról

Ljapin: A munkafegyelem, az egyszemélyi vezetés és a munkatermelékenység kérdései a szocializmusban

Gordgyin: Árak és árképzés a Szovjetunióban

KÖNYVSZEMLE — IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ